Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Digitalni prehod v evro-sredozemski regiji

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 100/10)

Poročevalka: **Dolores SAMMUT BONNICI**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika
	mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zunanje odnose
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	16. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja	
(za/proti/vzdržani)	181/0/3

1. **Sklepi**

1.1 Digitalni prehod revolucionarno spreminja vse vidike življenja, saj prinaša znatne koristi v smislu učinkovitosti, uporabnikom pa omogoča, da živijo bolj izpolnjeno življenje. Velja za steber odpornosti v obdobju po pandemiji COVID-19 in se je od začetka pandemije izjemno pospešil, zlasti z ukrepi EU na digitalnem področju, ki so se v povezavi s strategijo za blaženje posledic pandemije COVID-19 izkazali za učinkovite.

1.2 Koristi digitalizacije so dobro znane v posameznih sektorjih, kot so e-izobraževanje, e-zdravje, e-uprava, kmetijsko-poslovni sektor, e-pravosodje in e-bančništvo. Številne vlade v sredozemski regiji spodbujajo te sektorje, vendar prizadevanja niso enotna po vsej regiji in lahko povzročijo še večji digitalni razkorak med državami. Zagotavljanje infrastrukture za podporo tem tehnologijam je zato ključnega pomena.

1.3 Digitalni razkorak z vidika dostopa in uporabe obstaja ne le med različnimi sredozemskimi državami, temveč tudi znotraj držav v regiji, pri čemer so v slabšem položaju podeželska in oddaljena območja, neformalni delavci, ženske in starejši. Zato so prizadevanja za odpravo digitalnega razkoraka bistvena tako na regionalni kot na nacionalni ravni, da se obstoječe neenakosti ne bi še povečale.

1.4 Digitalna povezljivost postaja pravica za vse ljudi. V načrtu generalnega sekretarja OZN za digitalno sodelovanje je že določen nabor ciljev za leto 2030. Po drugi strani je v številnih evropskih državah razprava o pravici do odklopa predmet razprav ali že kar realnost.

1.5 Digitalne veščine so bistvenega pomena, zato bi jih bilo treba vključiti v programe usposabljanja, ki so namenjeni mladim v regiji, saj je stopnja brezposelnosti med njimi zelo visoka. Z učinkovito politiko trga dela v regiji se bo skušalo doseči, da bodo mladi ne le uporabniki tehnologije, temveč tudi njeni ustvarjalci. Zaposlitev in podjetništvo na tem področju sta zelo obetavni poklicni poti.

1.6 Za zaščito uporabnikov pred digitalnimi tveganji, kot so kibernetski napadi, in za zagotovitev, da mehanizmi za varstvo podatkov spoštujejo človekove pravice na področju digitalne zasebnosti, je potreben trden pravni okvir. Indeks kibernetske varnosti, ki ga pripravlja Mednarodna telekomunikacijska zveza (ITU), meri zavezanost držav kibernetski varnosti na svetovni ravni. Iz njega je razvidno, da je raven varnosti na splošno višja v severnem Sredozemlju, med južnimi sredozemskimi državami pa najboljše rezultate dosega Egipt.

1.7 Glede na obstoj digitalnih velikanov je ta okvir potreben tudi za zagotovitev pravičnega in konkurenčnega digitalnega trga. Med digitalnimi pravnimi okviri držav na severu in jugu Sredozemlja je precejšen razkorak. Predvsem ni neodvisnega organa, ki bi bil pristojen za spodbujanje digitalnega prehoda v južnem Sredozemlju.

1.8 EESO izrecno poudarja, da je treba konvencije OZN o človekovih pravicah in temeljne konvencije Mednarodne organizacije dela prizadevno izvajati v vseh državah sredozemske regije, da bo lahko digitalni prehod resnično prispeval k uspešnemu ekološkemu, gospodarskemu in socialnemu razvoju.

2. **Uvod**

2.1 Digitalni prehod vpliva na vsa področja našega življenja, od potrošnje do dela in proizvodnje. Zaradi svetovne pandemije COVID-19 se je ta prehod v zadnjih nekaj letih izjemno pospešil, digitalizacija pa velja za enega glavnih stebrov okrevanja na obeh straneh Sredozemskega morja, saj ljudje digitalna orodja sprejemajo hitreje kot kdaj koli prej. Delo na daljavo postaja realnost, e-trgovanje in platformno gospodarstvo pa rasteta kot še nikoli doslej in nadomeščata podjetja, zaprta zaradi pandemije. Obenem lahko ta hiter prehod privede do povečevanja neenakosti, saj so najbolj ranljive skupine prebivalstva, ki se soočajo z digitalno izključenostjo, tiste, ki jih je pandemija najbolj prizadela.

2.2 Glavni cilji tega dokumenta so:

— oceniti trenutno stanje digitalnega prehoda v evro-sredozemski regiji, programe in doseženi napredek;

— poudariti morebitne koristi digitalizacije in zlasti nove priložnosti za MSP prek e-trgovanja, e-izobraževanja, e-uprave, e-zdravja in digitalnega bančništva;

— prepoznati ovire za digitalizacijo, pri čemer so glavne ovire povezane z digitalno infrastrukturo in dostopom, digitalnim razkorakom znotraj države (podeželje/mesto, ženske/moški, mladi/starejši) in med državami (sever/jug) ter pomanjkanjem osnovnih digitalnih veščin in digitalne pismenosti. Zato lahko digitalni prehod privede do večje neenakosti v državi in tudi do razhajanj v razvojnih vzorcih med državami v regiji;

— opozoriti na tveganja, povezana z digitalizacijo, pri čemer gre za tveganja v zvezi s kibernetsko varnostjo, digitalno suverenostjo, varstvom podatkov, digitalnim piratstvom in državljansko svobodo.

3. **Ozadje**

3.1 Trenutno živimo v obdobju hitre digitalizacije, digitalna orodja pa so prisotna v vseh vidikih našega življenja, vključno z zdravjem, delom, upravljanjem, izobraževanjem, vodenjem podjetja in drugimi. Digitalne veščine so v novem svetu dela bistvenega pomena za zagotavljanje zaposlitvenih možnosti in so nagrajene z višjimi dohodki. Digitalno gospodarstvo sestavljajo *osrednji sektorji IT/IKT*, kot so proizvodnja strojne opreme, svetovanje na področju programske opreme in informacijske tehnologije, informacijske storitve in telekomunikacije, *ozko področje digitalnega gospodarstva*, vključno z digitalnimi storitvami in platformnim gospodarstvom, ter *širše področje digitaliziranega gospodarstva*, ki vključuje e-poslovanje, e-trgovanje, industrijo 4.0, precizno kmetijstvo in algoritemsko gospodarstvo, pri čemer sta sodelovalno gospodarstvo in gospodarstvo priložnostnih del na čelu digitalnega gospodarstva ([1]).

3.2 Digitalizacija je bila v porastu že pred pandemijo COVID-19 s pomembnimi nedavnimi trendi, kar zadeva digitalne tehnologije na področju veriženja podatkovnih blokov, podatkovne analitike, umetne inteligence, tridimenzionalnega tiskanja, interneta stvari, avtomatizacije in robotike, računalništva v oblaku ([2]) ter sledilne sisteme in daljinski nadzor.

([1]) Bukht, R. in Heeks, R., Defining, conceptualising and measuring the digital economy (Opredelitev, konceptualizacija in merjenje digitalnega gospodarstva), *Development Informatics Working Papers*, št. 68, 2017.

([2]) Poročilo o digitalnem gospodarstvu v letu 2019, UNCTAD.

3.3 Ta trend hitrega uvajanja digitalnih orodij in tehnologij se imenuje četrta industrijska revolucija in ima izjemen potencial za povečanje svetovnega dohodka in kakovosti življenja.

3.4 Platforme družbenih medijev uporablja več kot 30 % prebivalstva po vsem svetu, zato je lahko digitalizacija dvorezni meč, ki lahko okrepi socialno kohezijo in poveže različna kulturna okolja ali pa služi kot orodje za širjenje skrajnih idej, ideologij in lažnih novic.

3.5 Število posameznikov v regiji, ki uporabljajo internet, v zadnjih desetletjih narašča in je leta 2020 v Španiji doseglo kar 93,2 % prebivalstva, na Cipru 90,8 %, v Izraelu 90,1 %, na Malti 86,9 %, v Sloveniji 86,6 %, v Maroku 84,1 %, v Turčiji 77,7 %, v Črni gori 77,6 % in v Egiptu 71,9 %. Najnižjo vrednost v regiji ima Alžirija, kjer je leta 2018 internet uporabljalo 49 % prebivalstva (zadnji razpoložljivi podatki, podatkovna zbirka kazalnikov ITU World Telecommunication/ICT Indicators). Ti podatki kažejo zgolj razlike pri digitalnem dostopu v regiji, opozoriti pa velja, da je na podeželskih in oddaljenih območjih v posameznih državah raven povezljivosti precej nižja.

3.6 Sredozemske države članice EU so podprle digitalni prehod in okrepile svoje virtualne politike, vključno z digitalnim enotnim trgom ([3]) in programom Digitalna Evropa ([4]). Evropska komisija je marca 2021 objavila evropsko digitalno desetletje, kjer so opisani digitalni cilji za leto 2030 in vizija za digitalno preobrazbo Evrope ([5]). Eden od instrumentov digitalnega desetletja je vozlišče Digital4Development (D4D) ([6]), ki je bilo vzpostavljeno decembra 2020 z namenom poenotenja in usklajevanja digitalnih pobud med državami članicami ([7]). Poleg tega je digitalizacija glavni steber nove agende za Sredozemlje, ki jo je Evropska komisija predlagala februarja 2021. Cilj nove agende je zlasti „zeleno, digitalno, odporno in pravično okrevanje, ki ga usmerjajo Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030, Pariški sporazum in evropski zeleni dogovor“ ([8]).

3.7 Pandemija COVID-19 je vplivala na poklicno življenje in ljudi pahnila v delo na daljavo. Čeprav ima delo na daljavo številne slabosti, ima tudi prednosti, kot so manj časa, porabljenega za prevoz na delo, nižje emisije in pozitivni učinki na okolje ter boljše usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja, zlasti za starše ([9]). Zmogljivosti za delo na daljavo se na obeh straneh Sredozemskega morja razlikujejo. Pri številnih delavcih na južni strani je ta zmogljivost manjša, saj nimajo dostopa do potrebnih orodij ali pa preprosto opravljajo dela, ki jih ni mogoče opraviti na daljavo. Shireen Al Azzawi (2021) je razvila indeks zmožnosti dela na daljavo za arabske države, pri čemer je ugotovila velike razlike v zmogljivosti za delo na daljavo v regiji. Potrjuje, da najranljivejši delavci nimajo zmogljivosti za delo na daljavo, zato jih je pandemija najbolj prizadela ([10]). Evropska izkušnja z razširjenim delom na daljavo kaže, da je pomembno imeti pravni okvir za pravico do odklopa, da je mogoče spoštovati meje med zasebnim in poklicnim življenjem ([11]).

3.8 Digitalizacija je privedla do vzpona platformnega gospodarstva in gospodarstva priložnostnih del. Čeprav je v platformnem gospodarstvu veliko priložnosti, to povzroča tudi vse večjo zaskrbljenost glede delovnih pogojev, zlasti omejenega kritja socialne varnosti, razdrobljenega delovnega časa in nizkih dohodkov ter težav pri zagotavljanju

([3]) Cilj digitalnega enotnega trga je izboljšati dostop, kakovost in varnost povezljivosti znotraj držav članic, https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/ict/bloc-4.html.
([4]) Evropsko digitalno desetletje sestavljajo štirje glavni stebri, ki vključujejo veščine, infrastrukturo, upravo in poslovanje: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/digital-europe-programme_sl.
([5]) https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_sl
([6]) Vozlišče Digital4Development (D4D).
([7]) Langendorf, M., Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls (Uporaba Evropske digitalne agende v sredozemskih partnerskih državah: priložnosti in pasti), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2021.
([8]) Obnovljeno partnerstvo z južnim sosedstvom, Evropska komisija, 2021.
([9]) Working from home: From invisibility to decent work (Delo od doma: od prezrtosti k dostojnemu delu), MOD, 2021.
([10]) Al Azzawi, S., Lives Versus Livelihoods: Who Can Work from Home in MENA? (Življenje ali preživetje: kdo lahko dela od doma v državah Bližnjega vzhoda in severne Afrike?), *delovni dokument Evropskega sklada za begunce,* št. 1471, 2021.
([11]) Poročilo EPRS o *pravici do odklopa*, PE 642.847, julij 2020.

kolektivnih pravic ([12]). Zato Deklaracija za prihodnost dela ob stoletnici MOD iz leta 2019 vsebuje poziv k politikam in ukrepom za obravnavo izzivov in priložnosti digitalne preobrazbe dela, vključno s platformnim delom.

3.9 Hiter napredek pri digitalnem prehodu, zlasti v gospodarskem in poklicnem življenju, ima seveda velik vpliv na vse družbeno-kulturne strukture. Tako je bilo med arabsko pomladjo mogoče opaziti, da so se digitalna komunikacijska orodja uporabljala predvsem za uspešno organizacijo civilnega odpora in sodelovanje med aktivisti. Kljub temu se je pozneje pokazalo, da se je v državah, kjer ni prišlo do oblikovanja trajnih demokratičnih struktur, ponovno povečalo zatiranje temeljnih svoboščin, vključno s pravico do svobode izražanja v digitalnih medijih, in pravic delavcev, tudi pravice do združevanja, ki v platformnem gospodarstvu in gospodarstvu priložnostnih del postaja še pomembnejša. Neodvisne organizacije civilne družbe, kot so sindikati, nevladne organizacije s področja človekovih pravic ali organizacije delodajalcev in njihovi aktivisti, so zatirani samo zato, ker uveljavljajo temeljne svoboščine ali izražajo nasprotna mnenja. Poleg tega nenehno prihaja do blokade spletišč z domačimi in mednarodnimi novicami ter spletišč neodvisnih organizacij civilne družbe. V nekaterih sredozemskih državah se konvencije OZN o človekovih pravicah in konvencije Mednarodne organizacije dela pogosto izvajajo le formalno, ne pa tudi tako, kot bi bilo treba.

3.10 Digitalizacija je ključnega pomena za razvoj MSP ([13]). Koristi so različne, od nižjih stroškov, časovnega prihranka in varčevanja z viri ter večje učinkovitosti do boljšega povezovanja dobavne verige in diferenciranja izdelkov ([14]). Napoved OECD za MSP in podjetništvo za leto 2019 ([15]) ponuja podrobnejšo sliko takih koristi. En primer je analitika masovnih podatkov, ki skupaj s senzorji, aplikacijami, računalništvom v oblaku in tridimenzionalnim tiskanjem omogoča večjo prilagodljivost.

3.11 Čeprav digitalizacija prinaša veliko koristi za MSP, se ta soočajo s številnimi ovirami, med katerimi je ena najpomembnejših nezadosten dostop do virov financiranja ([16]). Druga velika ovira je pomanjkanje dostopa do digitalnih veščin, izobraževanja in usposabljanja, saj so za uvedbo digitalnih poslovnih modelov in tehnologij potrebne tako finančne naložbe kot digitalne veščine zaposlenih. Evro-sredozemsko združenje ekonomistov (EMEA) je na podlagi raziskave, ki je zajemala MSP v južnem Sredozemlju, razvilo indeks digitalne pripravljenosti za MSP. Izkazalo se je, da je raven pripravljenosti na digitalno preobrazbo odvisna od infrastrukturnih zmogljivosti, telekomunikacij in tehnološkega napredka, doseženega na ravni države, pa tudi od zmogljivosti podjetij na mikro ravni; večja podjetja so bolje pripravljena na digitalizacijo, za mlajša podjetja pa je bolj verjetno, da si bodo prizadevala zanjo ([17]).

3.12 Slaba plat digitalizacije je izguba delovnih mest zaradi avtomatizacije v nekaterih gospodarskih sektorjih. Civilna družba lahko pomembno pripomore k podpiranju delavcev pri izpopolnjevanju, da bi bil digitalni prehod tudi pravičen v skladu z akcijskim načrtom EU, s katerim se želi zagotoviti, da nihče ne bi bil zapostavljen.

3.13 Za spodbujanje digitalizacije in oblikovanje najučinkovitejših politik je izjemno pomembno, da se digitalni prehod meri in spremlja z zanesljivimi in merljivimi kazalniki. Evropska komisija od leta 2014 razvija indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) ([18]), ki kaže napredek na področju digitalizacije v državah članicah, pa tudi digitalni razkorak, ki še vedno obstaja ([19]). Indeks DESI je lahko podlaga za referenčni okvir za spremljanje, namenjen sredozemskim državam, ki niso članice EU.

([12]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Boljši delovni pogoji za močnejšo socialno Evropo: izkoriščanje vseh prednosti digitalizacije za prihodnost dela (COM(2021) 761 final) – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o izboljšanju delovnih pogojev pri platformnem delu (COM(2021) 762 final) (UL C 290, 29.7.2022, str. 95).

([13]) Informativno poročilo EESO o *digitalizaciji in MSP v Sredozemlju*.

([14]) Kergroach, S., Giving momentum to SME digitalisation (Spodbujanje digitalizacije MSP), *zbornik Mednarodnega sveta za mala podjetja*, zvezek 1, št. 1, 2020, str. 28–31.

([15]) Napoved OECD za MSP in podjetništvo za leto 2019.

([16]) Informativno poročilo EESO o *dostopu malih in srednje velikih podjetij (MSP) ter podjetij s srednje veliko tržno kapitalizacijo do financiranja v obdobju 2014–2020: priložnosti in izzivi*.

([17]) Ayadi, R. in Forouheshfar, Y., MSMEs digitalization in the Mediterranean: A new digital preparedness index (Digitalizacija mikro, malih in srednjih podjetij v Sredozemlju: nov indeks digitalne pripravljenosti), *delovni dokument EMANES (Evro-mediteranska in afriška mreža za ekonomske študije)*, 2022, ki bo kmalu objavljen.

([18]) https://digital-strategy.ec.europa.eu/sl/policies/desi

([19]) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/ip_21_5481

4. **Splošne ugotovitve**

4.1 Digitalni prehod močno vpliva na družbo in gospodarstvo. Čeprav se južnosredozemska regija sooča z izzivi pri zagotavljanju vsesplošne dostopnosti in izboljšanju digitalnih znanj in spretnosti državljanov, tako kot druge regije pospešeno napreduje v smeri digitalnega prehoda in izkorišča njegove prednosti na številnih področjih.

4.2 *E-trgovanje* se je okrepilo zaradi ukrepov za omejevanje socialnih stikov. Spletno nakupovanje je splošno sprejeto, saj se povečuje tako e-trgovanje med podjetji in potrošniki (B2C) kot tudi med podjetji (B2B). Izvršni direktor največjega afriškega spletnega trgovca Jumia je objavil, da se je prodaja živil povečala za štirikrat, zlasti v Tuniziji in Maroku, kjer so omejitve gibanja povzročile 100-odstotno povečanje prodaje ([20]).

4.3 *E-izobraževanje* se je hitro razširilo, saj je pandemija COVID-19 povzročila zapiranje šol. Vlade so celo uvedle nekaj platform za e-učenje, kot je platforma „Darsak" v Jordaniji. Nekatere države so uvedle hibridni sistem, na primer v Egiptu ([21]). Spletne platforme postajajo zelo priljubljene, tudi pri posebnih projektih za povezovanje z lokalnimi strokovnimi združenji, občinami in ključnimi akterji ([22]). Nekaj sredstev EU bi moralo biti posebej namenjenih izobraževanju/usposabljanju na področju digitalnega izpopolnjevanja ter razvoju e-spretnosti mladih in njihovemu študiju na področju informacijske tehnologije in umetne inteligence, da si bodo zagotovili delo v prihodnosti.

4.4 *E-uprava* naj bi zmanjšala birokracijo in breme upravnih postopkov, kar bi privedlo do učinkovitega in enostavnega izvajanja javnih storitev. Lahko je tudi orodje za demokratizacijo in povečanje aktivne udeležbe državljanov. Izboljšanje e-uprave je prednostna naloga držav članic EU in je eden od stebrov indeksa DESI. Tudi regija južnega Sredozemlja napreduje v tej smeri. Maroko je s svojo pobudo na področju e-uprave dosegel precejšen napredek ([23]). Egipt je leta 2019 uvedel sistem e-plačevanja, ki med drugim omogoča pobiranje davkov in plačevanje računov. Jordansko ministrstvo za digitalno gospodarstvo je januarja 2020 svojo infrastrukturo informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) preselilo v oblak, da bi razširilo storitve za državljane ([24]).

4.5 *E-zdravje* je stroškovno učinkovit način pridobivanja in zagotavljanja potrebne podpore. Rešitve e-zdravja so imele ključno vlogo v boju proti pandemiji COVID-19. Pri teh rešitvah gre za uporabo medicine na daljavo in mobilnih aplikacij za zdravje. V zadnjih dveh letih se je analitika masovnih podatkov za epidemiološko spremljanje izkazala za koristno v boju proti pandemiji. V Tuniziji je na primer skupina zdravnikov vzpostavila digitalno platformo za spletno posvetovanje *Tobba.tn* ([25]).

4.6 *Digitalno bančništvo* je učinkovito orodje za uresničitev finančne vključenosti, pri čemer se je mobilno bančništvo v preteklosti že izkazalo. Finančnotehnološke rešitve lahko spodbudijo digitalno preobrazbo in okrepijo finančno vključenost. Te storitve se uveljavljajo, njihov cilj pa je popolnoma odpraviti uporabo čekov in gotovinskih transakcij, kar pa bi lahko povzročilo izključitev starejših, ki morda nimajo potrebnih digitalnih znanj in spretnosti.

4.7 *E-pravosodje* olajšuje dostop do pravnih storitev in zmanjšuje stroške sodnih obravnav, vlaganja dokumentov itd. ter krajša čas, ki je potreben za dostop do njih.

([20]) Sidło, K., Digital Transformation in the Southern Neighbourhood (Digitalna preobrazba v južnem sosedstvu), *anketa mreže EuroMeSCo in Euromeda,* 2021.

([21]) El Kadi, T.H., Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region (Neenakomerna motnja: pandemija COVID-19 in digitalni razkorak v evro-sredozemski regiji), *IEMed Mediterranean Yearbook,* 2020.

([22]) V tem projektu so na primer predlagali, da bi morala biti platforma v lasti EU, občin, univerz, podjetij ali ministrstev za izobraževanje v Turčiji, Maroku, Egiptu in Alžiriji. Akpınar P., van Heukelingen, N., Babüroğlu O.N. in Durukan, F.R., A new formula for collaboration: Turkey, the EU & North Africa (Nova formula za sodelovanje: Turčija, EU in severna Afrika), 2022.

([23]) Digital Government Review of Morocco (Pregled digitalne uprave v Maroku), OECD, 2018.

([24]) El Kadi, T.H., Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region (Neenakomerna motnja: pandemija COVID-19 in digitalni razkorak v evro-sredozemski regiji), IEMed Mediterranean Yearbook, 2020.

([25]) El Kadi, T.H., Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region (Neenakomerna motnja: pandemija COVID-19 in digitalni razkorak v evro-sredozemski regiji), IEMed Mediterranean Yearbook, 2020.

4.8 Glede na vpliv globalnega segrevanja, krčenje prehranske verige in višje cene hrane lahko kmetijska industrija postane konkurenčnejša in učinkovitejša z uporabo preciznega kmetijstva ter masovnih podatkov in tehnologije veriženja blokov. To lahko privede do visoke učinkovitosti pri upravljanju z vodo in hranili v tleh ter pri obvladovanju bolezni z naprednim spremljanjem temperature in manjšo potrebo po delovni sili ([26]), postane pa lahko tudi orodje pri blaženju podnebnih problemov.

4.9 Vzorci uporabe interneta se med sredozemskimi državami razlikujejo. V državah južnega Sredozemlja prevladuje uporaba interneta prek mobilnih telefonov in družbenih medijev. V nasprotju z državami severnega Sredozemlja pa spletno nakupovanje ni zelo razširjeno. To je do neke mere mogoče pojasniti s finančno izključenostjo in majhnim deležem lastništva bančnih računov na jugu ([27]).

5. **Ovire za digitalizacijo**

5.1 Ena od glavnih ovir za digitalizacijo je digitalni razkorak, ki ne obstaja le med državami, zlasti sredozemskimi (glede na indeks omrežne pripravljenosti (NRI) iz leta 2021 obstajajo velike vrzeli ([28])), ampak tudi na nacionalni ravni različne skupine prebivalstva nimajo enake možnosti dostopa do tehnoloških orodij. Razlike so prisotne med moškimi in ženskami, podeželjem in mesti ter mladimi in starejšimi. Na poslovnem področju obstaja digitalni razkorak, ki izhaja iz velikosti in sektorja dejavnosti, pri čemer se manjša podjetja – v nasprotju z večjimi podjetji – soočajo z zelo visokimi stroški ne le zaradi materiala, temveč tudi in predvsem zaradi potrebe po izpopolnjevanju delavcev. Digitalna izključenost je lahko tudi posledica drugih družbenoekonomskih dejavnikov, kot sta dohodek in raven izobrazbe.

5.2 Med večino držav južnega sosedstva so velike razlike v pokritosti z mobilnim internetom. Ta težava se pojavlja zlasti v geografsko velikih državah, kot sta Alžirija in Libija, v manjši meri pa tudi v Egiptu. Naložbe v digitalno infrastrukturo in vzpostavitev stalnih hitrih internetnih povezav so ključnega pomena na podeželju, kjer je digitalizacija lahko potencialni dejavnik vključujoče rasti ([29]).

5.3 Digitalna nepismenost, ki je bolj pogosta med nižje izobraženimi, se pogosto izpostavlja kot še ena ovira za digitalizacijo. Zato so potrebne reforme programov izobraževanja in poklicnega usposabljanja, da bodo vključevali ključne digitalne veščine za prihodnji trg dela. Digitalizacija se obravnava tudi kot del potreb po izpopolnjevanju zaposlenih.

5.4 Spol je še en dejavnik, ki vpliva na digitalno pismenost, saj imajo moški na splošno boljši dostop do digitalnih orodij in s tem boljše poznavanje digitalnih veščin. V Tuniziji internet uporablja 72,5 % moških, medtem ko je ta delež pri ženskah 61,1 %. Nekatere države so to vrzel že premostile. V Sloveniji, na primer, ta razlika znaša manj kot 2 odstotni točki, saj internet uporablja 87,2 % moških in 86 % žensk. Po drugi strani pa ima Turčija še večjo vrzel med spoloma pri dostopu do interneta, ki znaša 11,2 odstotne točke (vir: ITU World Telecommunication/ICT Indicators). Države članice EU so se zavezale, da bodo do leta 2030 odpravile vrzel med spoloma na področju digitalnih spretnosti, in sicer z oblikovanjem politik za spodbujanje deklet k spremljanju tem s področja IKT in spremljanjem napredka s preglednico o ženskah na digitalnem področju.

6. **Tveganja, povezana z digitalizacijo**

6.1 Zaradi vse večje zaskrbljenosti, da bi vlade, podjetja in državljani postopoma izgubili nadzor nad svojimi podatki, v središče pozornosti prihaja vprašanje „digitalne suverenosti“. To vpliva tudi na inovacijske zmogljivosti držav in sposobnost oblikovanja zakonodaje v digitalnem okolju ([30]). Ti pomisleki so utemeljeni, saj Evropa in Sredozemlje zaostajata pri naložbah v umetno inteligenco, tuji velikani na področju družbenih medijev pa s svojo prisotnostjo pridobivajo vse večji vpliv.

([26]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Energetski in digitalni prehod na podeželju (mnenje na lastno pobudo) (UL C 486, 21.12.2022, str. 59).

([27]) El Kadi, T.H., Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region (Neenakomerna motnja: pandemija COVID-19 in digitalni razkorak v evro-sredozemski regiji), IEMed Mediterranean Yearbook, 2020.

([28]) https://networkreadinessindex.org/nri-2021-edition-press-release/

([29]) Smart Cities and Inclusive Growth (Pametna mesta in vključujoča rast), OECD, 2020.

([30]) Poročilo EPRS o *digitalni suverenosti za Evropo*, PE 651.992, julij 2020.

6.2 Nekatere sredozemske države niso naklonjene hitremu digitalnem prehodu. Politična nepripravljenost je posledica strahu pred izgubo nadzora nad prebivalstvom, kar vodi v filtriranje vsebin in cenzuro. Po drugi strani lahko digitalna orodja organizacijam civilne družbe omogočijo, da so slišana in spodbujajo demokracijo. Tunizijska četverica za nacionalni dialog, ki je leta 2015 prejela Nobelovo nagrado za mir, je primer pomembne vloge, ki jo lahko imajo organizacije civilne družbe pri mirni tranziciji v družbi.

6.3 Digitalizacija utira pot socialnemu in gospodarskemu razvoju, zato bi moral neodvisni organ vzpostaviti ustrezen digitalni regulativni okvir, s katerim se spodbujajo načela, povezana z digitalnimi pravicami, kot je internetna nevtralnost.

6.4 Hitra digitalizacija povečuje tveganje kibernetskih groženj. Organi imajo ključno vlogo pri oblikovanju dobro zasnovanega zakonodajnega okvira za zaščito uporabnikov. Tako Maroko in Tunizija kot Alžirija in Egipt že imajo zakone o kibernetski varnosti, vendar ti zakoni nimajo elementov varstva podatkov ([31]). Ključno je, da se zaščitijo občutljivi osebni podatki ljudi, kot so podatki o zdravju itd.

6.5 Varstvo podatkov postaja eno najpomembnejših področij digitalnega prehoda. Vprašanje lastništva in varovanja ogromne količine podatkov je visoko na dnevnem redu oblikovalcev politik. To je odziv na porast analitike masovnih podatkov in na platforme družbenih medijev, ki pridobivajo moč in vpliv brez primere. Po nekaterih trditvah je regulativni okvir v južnem sosedstvu še vedno premalo razvit, zakonodaja za nastajajoče tehnologije pa se ne sprejema dovolj hitro ([32]). Nekatere države celo izražajo pomanjkanje politične volje za napredek na tem področju. To vprašanje je še bolj pereče v primeru občutljivih podatkov, na primer v zvezi z zdravstvenimi aplikacijami in platformami. Skeptične so predvsem južne države, kjer zakonodaja v zvezi s splošno uredbo o varstvu podatkov in podobnim varstvom zasebnosti morda še ni sprejeta. Cilj akta o digitalnih storitvah in akta o digitalnih trgih je v Evropi ustvariti varnejši digitalni prostor za uporabnike ter hkrati spodbujati inovacije in konkurenčnost.

6.6 Druga past digitalizacije je digitalno piratstvo. Digitalizirane stvaritve, za katere veljajo pravice intelektualne lastnine, je izjemno enostavno in poceni kopirati in razširjati v velikem obsegu. Ta pojav bo še bolj prizadel ustvarjalna podjetja, brez učinkovite zakonodaje pa bodo poslovni modeli umetnikov in ustvarjalcev postali nevzdržni.

6.7 Digitalizacija lahko privede do zatiranja pravic državljanov. V nekaterih državah oblasti spodkopavajo digitalne pravice, saj digitalizacijo obravnavajo kot sredstvo nadzora. Na primer, zaradi pandemije so se za spremljanje širjenja virusa uporabljale aplikacije za sledenje lokaciji, kar je vzbujalo pomisleke glede človekovih pravic ([33]). Možnost sledenja vsem digitalnim dejavnostim je resna grožnja demokraciji in se lahko uporablja za zatiranje. Poročilo o svobodi na internetu za leto 2021 je najvišje uvrstilo Francijo z 78 točkami od 100, Italija je imela 76 točk, Tunizija 63, Maroko 53, Libanon 51, Jordanija 47, Turčija 34 in Egipt 26 ([34]).

6.8 Digitalni razkorak, ki še vedno ni odpravljen, lahko privede do večjih neenakosti in razhajanj znotraj sredozemske regije. Nekatere države nimajo digitalne infrastrukture (pokritost ali dostop do fiksnih širokopasovnih omrežij), nekatera oddaljena in podeželska območja pa lahko preprosto ostanejo brez pokritosti ali omrežij 4G/5G. Razkorak povzročata tudi pomanjkanje digitalnih veščin med prebivalstvom ter digitalna nepismenost. Zlasti nizka raven digitalne pismenosti je pogostejša v južnih državah, še posebej med ženskami in starejšimi ([35]).

([31]) Langendorf, M., Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls (Uporaba Evropske digitalne agende v sredozemskih partnerskih državah: priložnosti in pasti), IEMed Mediterranean Yearbook, 2021.

([32]) Sidło, K., Digital Transformation in the Southern Neighbourhood (Digitalna preobrazba v južnem sosedstvu), anketa mreže EuroMeSCo in Euromeda, 2021.

([33]) Langendorf, M., Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls (Uporaba Evropske digitalne agende v sredozemskih partnerskih državah: priložnosti in pasti), IEMed Mediterranean Yearbook, 2021.

([34]) https://freedomhouse.org/policy-recommendations/internet-freedom

([35]) Sidło, K., Digital Transformation in the Southern Neighbourhood (Digitalna preobrazba v južnem sosedstvu), anketa mreže EuroMeSCo in Euromeda, 2021.

6.9 Nastajanje tehnoloških velikanov ovira pošteno konkurenco na digitalnih trgih. Zaradi utaje davkov so trgi nepravični za lokalna nastajajoča MSP, ki najverjetneje ne bodo preživela. To prispeva tudi k begu možganov na digitalnem področju. Še eno tveganje, povezano s tehnološkimi velikani, je njihova zmožnost prevzemanja novih akterjev, kar ustvarja monopole in preprečuje ustvarjanje digitalnih vozlišč v Evropi in Sredozemlju. Razlog za to so lahko pomanjkanje regulativnega okvira in celo luknje v davčni zakonodaji za mednarodna podjetja, ki negativno vplivajo na lojalno konkurenco.

6.10 Nezavzeto izvajanje konvencij OZN o človekovih pravicah in konvencij Mednarodne organizacije dela v nekaterih državah sredozemske regije ovira ustanavljanje neodvisnih organizacij civilne družbe, tudi nevladnih organizacij, neodvisnih sindikatov in združenj delodajalcev, in zato ogroža trajen digitalni prehod. EESO zato izrecno poudarja, da je treba v vseh državah sredozemske regije prizadevno izvajati konvencije OZN o človekovih pravicah in konvencije Mednarodne organizacije dela, da bo lahko digitalni prehod resnično prispeval k uspešnemu ekološkemu, gospodarskemu in socialnemu razvoju.

6.11 Poleg tega vojna v Ukrajini predstavlja veliko grožnjo za države v regiji in bi lahko bila povezana z večjim tveganjem za napade na področju kibernetske varnosti.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG